

Position Paper Gelders Ondergrond Overleg over Water en Bodem Sturend

voor de bijeenkomst op 26 november 2024 van de *Vaste commissie voor Infrastructuur & Waterstaat / Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening (I&W/VRO) en Digitalisering (DIGI) van de Eerste Kamer*

Het GOO is een ervaren kennisnetwerk

Het Gelders Ondergrond Overleg (GOO) is een kennisnetwerk van 51 gemeenten, 6 omgevingsdiensten en de provincie. Het netwerk is ontstaan vanuit de praktische behoefte om kennis te delen over de aanpak van bodemverontreiniging en bestaat inmiddels 25 jaar. In de afgelopen jaren hebben de onderwerpen zich verbreed naar bodem en klimaat, energie en landelijk gebied. Onderwerpen raken nu het gehele bodem- en watersysteem en daardoor is er een groeiende samenwerking van het netwerk met waterschappen.

Het GOO organiseert presentaties, werksessies, kennisdocumenten en gezamenlijke beleids- en onderzoeksvoorstellen. Waar nodig wordt daarbij de inzet van kennisinstellingen en adviesbureaus gevraagd. Via het GOO wordt binnen de provincie Gelderland gewerkt aan eenduidig beleid voor inwoners en bedrijven.

Focus op Water en Bodem Sturend in deze position paper

Deze position paper informeert over praktijkervaringen en activiteiten die ons kennisnetwerk uitvoert. Het GOO richt zich wat betreft 'water' met name op Water en Bodem Sturend (WBS). Daarin is grondwaterkwaliteit gekoppeld aan bodemkwaliteit. Deze position paper gaat niet in op oppervlaktewaterkwaliteit en waterveiligheid. Deze onderwerpen liggen buiten de scope van het GOO.

Wat zijn de ervaringen in de praktijk met de principes van Water en Bodem Sturend?

WBS is een belangrijke impuls

In het verleden was het bodembeleid erg gericht op beschermen en herstellen van chemische bodemkwaliteit. In de afgelopen jaren is bij de decentrale overheden steeds meer de focus gekomen op het duurzaam gebruik van de bodem. Dat is ook de kernopdracht in de Omgevingswet: om de balans te vinden tussen benutten en beschermen van de leefomgeving.

In de kamerbrief Water en Bodem sturend van 25 november 2022 staan 7 uitgangspunten en 33 structurerende keuzes om te zorgen voor een klimaatrobuust water- en bodemsysteem bij ruimtelijke planvorming. Deze brief biedt kansen om het bodem- en watersysteem nog meer aan de voorzijde van ruimtelijke plannen mee te nemen. Los van ruimtelijke plannen is het ook een impuls om door te gaan met de aanpak van knelpunten, zoals in de Achterhoek waar waterschap, gemeenten en provincie samenwerken aan oplossingen voor de problematiek van droogte en neerslagextremen.

Samenwerking over grenzen heen

De werkvelden bodem, water, natuur, ruimtelijke ordening en stedenbouw hebben met de beleidsbrief een belangrijke impuls gekregen om samen aan ruimtelijke opgaven te werken. Naar onze waarneming zijn zowel bestuurders als medewerkers bij de decentrale overheden doordrongen van het belang van het 'aan de voorkant van ruimtelijke plannen' goed nadenken over de locatiekeuze, de inrichting en het beheer van het water- en bodemsysteem. Dit is echter nog steeds geen vanzelfsprekendheid in de dagelijkse praktijk van ruimtelijke planvorming.

Lokale en regionale overheden zijn zoekende hoe en in welke samenhang de structurerende keuzes moeten worden toegepast. Kosten/baten van plannen zijn vaak niet scherp in beeld, lange termijn baten wegen (veel) minder zwaar dan korte termijn kosten (bv. voor extra investeringen voor infrastructuur bij keuze van bouwlocatie op een toekomstbestendige plek) en de kosten en (lange

termijn) baten liggen bij verschillende overheden/partijen. WBS daagt overheden uit om samen te werken met het zicht op verschillende ruimtelijke en tijdschalen.

Het is voor onze regio nog niet duidelijk hoe WBS landelijk in de NOVEX/Nota Ruimte wordt uitgewerkt. Er is nog geen proces van afstemming van lokaal-regionaal-landelijk en terug (trapje op-trapje af zoals bij de KRW) ingeregeld. Er is onduidelijkheid over welke overheid waarvoor aan de lat staat. Op welk(e) schaalniveau(s) is sturing effectief? Wie heeft de regie? Welke rol pakt het Rijk?

Samenwerken aan de kennisbasis is nodig voor beleid, planvorming en uitvoering

Toepassing van WBS vraagt om nieuwe kennis bij medewerkers en urgentiebesef om over de grenzen van het eigen vakgebied te kijken en samen te werken. Het vraagt om anders denken en kijken: eerst de benodigde ruimte voor het natuurlijk bodem- en systeem reserveren, en dan daaromheen het stedelijk systeem plannen. Dat hoeft niet ten koste te gaan van ambities voor woningbouw of economische ontwikkeling, maar vraagt wel een andere planvoorbereiding. Ook vraagt het ruimte om bij korte termijn projecten en plannen te kiezen voor die oplossingen die bijdragen aan een meer water- en bodembestendiger toekomst.

Ook is het nodig om WBS te vertalen naar de uitvoeringspraktijk van concrete projecten. Water- en bodemmedewerkers zijn opgeleid en aangesteld om opgaven veelal technisch op te lossen. Dit is vaak niet wat we onder water- en bodem sturend verstaan. Er is dan ook een andere denk- en handelwijze voor nodig waarin medewerkers meegenomen moeten worden. Dit verander je niet zomaar.

Ontwikkelingen in beleid en regelgeving

Veel regelgeving is vanuit sectorale invalshoeken ontstaan, bijvoorbeeld ten aanzien van milieukwaliteit. Dat is enerzijds onverminderd van belang, zie de terechte aandacht voor het omgaan met PFAS en ZZS in het milieu. Anderzijds is duidelijk geworden dat sectorale regels soms een integrale benadering vanuit WBS in de weg zitten. De Omgevingswet heeft een splitsing aangebracht tussen verantwoordelijkheden voor bodem (gemeenten) en grondwater (provincie en waterschappen) en dat vergt afstemming tussen lokaal en regionaal beleid en regelgeving. Het is nodig om meer te kijken vanuit het functioneren van het natuurlijk systeem als geheel. De bodem is een complex medium, waarin fysische, chemische en biologische eigenschappen bepalen hoe de bodem functioneert. In onze regio wordt al wel gewerkt aan WBS in omgevingsvisies maar vertaling naar omgevingsverordening, omgevingsplannen en omgevingsprogramma's moet veelal nog plaatsvinden.

Hoe gaat ons kennisnetwerk GOO verder met WBS?

Het GOO levert kennisproducten en organiseert kennisbijeenkomsten om het inzicht in het natuurlijk systeem te vergroten. Deze kennisbijeenkomsten worden momenteel doorontwikkeld in een 'leertraject' voor WBS. Medewerkers van de decentrale overheden passen die kennis vervolgens toe in omgevingsvisies, omgevingsverordening, omgevingsplannen en in de gebiedsprocessen die in Gelderland (gaan) lopen.

Daarnaast zal het GOO voorzetten geven voor regionaal of lokaal beleid en regelgeving. Een voorbeeld daarvan is een afwegingskader om bodemchemische, - fysische en -biologische aspecten in samenhang te beschouwen. Het GOO betreft daar landelijke partners bij. Tenslotte zal ons kennisnetwerk nog nauwere verbinding moeten leggen met professionals in de water- en ruimtelijke hoek.

Het water- en bodemsysteem is een 'traag systeem'. De gevolgen van ingrepen en beheer in dat systeem worden vaak pas na tientallen jaren duidelijk. De samenwerking van de decentrale overheden via ons kennisnetwerk is ook in de komende jaren hard nodig bij de uitdagende opgaven waarvoor Gelderland staat.